

УДК 021.1/.2:[027.7:378.4(477.54) «2011/2013»]

Віра Малиновська,

учений секретар ЦНБ

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Культурно-просвітницька діяльність Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

У статті висвітлюються пріоритетні напрями культурно-просвітницької роботи ЦНБ ХНУ імені В.Н.Каразіна упродовж 2011–2013 рр.

К л ю ч о в і с л о в а: Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, культурно-просвітницька робота, книжково-ілюстративна виставка, презентація, художня виставка, фотовиставка, масовий захід.

The experience of cultural and educational work of Central Scientific Library V.N.Karazin Kharkov National University during 2011–2013 is described in the work.

K e y w o r d s: Central Scientific Library V.N.Karazin Kharkov National University, cultural and educational work, book and illustration exhibition, presentation, art exhibition, photo exhibition, event.

Останнім часом у нашій країні відбуваються істотні зміни в різних сферах життя – економіці, політиці, формується нова парадигма національно-культурних відносин у суспільстві. У зв'язку з цим зростає роль бібліотеки в культурно-інформаційному розвитку соціуму, на новий рівень підноситься її культурно-просвітницька функція. Бібліотеки вже давно перестали бути місцем лише збереження інтелектуальних, культурних надбань народу. Вони дедалі більше набувають статусу культурно-інформаційних, просвітницьких центрів.

Метою культурно-просвітницької роботи бібліотеки вищує популяризація шляхом реклами книги головних загальнолюдських цінностей, історичної, наукової та культурної спадщини, ідей національного державотворення, всього того, що сприяє вихованню гармонійної, морально досконалої особистості, відкритої до інтелектуального, духовного і творчого розвитку.

Культурно-просвітницька робота завжди була важливою складовою діяльності Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. До неї залучалися і залучаються усі відділи обслуговування. Однак головним

підрозділом, який координує цей напрям діяльності, визначено сектор культурно-просвітницької роботи.

Динамічні зміни в організації сучасного бібліотечного обслуговування впливають на діяльність книгозбірні загалом і на культурно-просвітницьку роботу зокрема. Для організації останньої використовуються як традиційні, так і інноваційні підходи. Наприклад, розкриття бібліотечних фондів відбувається шляхом проведення презентацій, творчих зустрічей з авторами і видавцями, традиційних і сучасних, електронних, виставок.

Книжково-ілюстративні виставки – це традиційна, але досить ефективна і популярна серед читачів форма роботи.

2011 р. у ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна пройшов під знаком «Рік книги». З цієї нагоди упродовж року проходили різні заходи, у т. ч. було організовано низку книжково-ілюстративних виставок. Наприклад, для учасників IV Міжнародного науково-практичного семінару «Розмаїття культур: історія і соціально-комунікативна природа Книги» у холі 8-го поверху ЦНБ було розгорнуто 3 масштабні виставки: «Видання друкарні Харківського університету (1805–1917 рр.)», «Ex libris: Книжковий знак. Книги з гербовими, шрифтовими, сюжетними ескізами

та суперекслібрисами з фондів ЦНБ», «В некотором царстве...: Библиохроника». Їх проведенню передувала велика пошуково-дослідна робота, адже на ній виставлялися не тільки книги, а й описи книжкових знаків, інформація про їх власників тощо.

У своїй роботі ми виходимо з того, що читачі ЦНБ – це не тільки контингент університету. Останнім часом дедалі частіше бібліотеку відвідують студенти, викладачі і аспіранти інших вишів міста, співробітники наукових установ, представники музеїв, архівів, а головне – учні середніх шкіл. Остання категорія особливо важлива для бібліотеки, адже серед них є і майбутні студенти нашого університету. Тому в останні роки обов'язково організовуються різні заходи саме для цієї аудиторії. Так, у травні 2011 р. було відкрито книжково-ілюстративну виставку під назвою «Історія книги: Раритети ЦНБ». Відвідати її запрошувалися не тільки учні харківських шкіл, а й усі бажаючі. Експозиція супроводжувалася лекцією-оглядом представлених раритетів і мала великий успіх серед відвідувачів.

Серед експонатів були представлені рідкісні і цінні видання, рукописи, які зберігаються у відділі книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів ЦНБ. Це копії перших точно датованих слов'янських рукописних книг: Остромирове Євангеліє (1056–1057), Архангельське Євангеліє (1092), оригінали яких збереглися до нашого часу. Відвідувачі мали змогу побачити унікальні рукописи: Ірмологіон (XV ст.), грецький рукопис 1753 р., арабський рукопис XVIII ст. Також були представлені інкунабули (перші друковані книги, випущені до 1.01.1501 р.), палеотипи (книги першої пол. XVI ст.), вітчизняні стародруки, книги громадянського друку XVIII ст., у т. ч. перша російська газета «Московские ведомости» за 1705 р., прижиттєві видання класиків української літератури. Привертали увагу відвідувачів мініатюрні видання, фоліанти, книги у незвичних оправах. Загальна кількість відвідувачів виставки-огляду становила понад 400 чоловік. В основному це учні 3–10 класів, вчителі шкіл і гімназій Харкова.

У період осінніх канікул 2012 р. з метою пропаганди математичної та фізичної шкіл Каразінського університету серед учнів старших класів ЗОШ Харкова і Харківської області фахівці ЦНБ спільно з кафедрами університету організували книжково-ілюстративну виставку «Цифри керують Всесвітом». Експозиція також супроводжувалася оглядом, бажаючі мали змогу відвідати кафедри факультетів ХНУ.

Усього ж протягом 2012 р. у ЦНБ було організовано 170 книжково-ілюстративних виставок, серед них: «Книги, которые потрясли мир», «Дары Центральной научной библиотеке», «Зоре моя вечірняя...»: твори Т. Г. Шевченка», «Китайская медицина», «Духовність, здоров'я, освіта», «Книги-

ювіляри», «Academia. 1922–1937» (До 90-річчя від дня заснування видавництва), «От традиционного книгоиздания до сетевых технологий» (До всесвітнього дня книги і авторського права), «Екосередовище і сучасність», «Флагман наукового книговидання» (До 90-річчя заснування видавництва «Наукова думка» НАН України).

При плануванні виставок беруться до уваги ювілейні і знаменні дати, наукові конференції, що проходять у університеті, усі цікаві події року.

Так, 7–18 червня 2012 р. у Музеї історії ХНУ ім. В. Н. Каразіна проходила виставка «Література Нідерландів із фондів Центральної наукової бібліотеки ХНУ ім. В. Н. Каразіна», підготовлена для уболівальників команди Нідерландів, що брала участь у чемпіонаті Європи з футболу «Євро-2012» (матчі за участю футбольної збірної Нідерландів проходили 9, 13, 17 червня у Харкові на стадіоні «Металіст»). На виставці було представлено 112 примірників, з яких 32 – рідкісні голландські видання XVI–XVIII ст.: продукція відомих фірм – Ельзевірів та Плантенів, книги Еразма Роттердамського, Мультатулі; альбоми нідерландського живопису. На кожну рідкісну книгу з експозиції було підготовлено і оформлено коротку анотацію. Проведено 26 оглядів виставки для 50 іноземних відвідувачів у дні проведення матчів 9, 13, 17 червня (текст озвучувався англійською мовою).

Культурно-просвітницька робота у бібліотеці проводиться у тісному контакті з громадськими та творчими організаціями Харкова. Такі контакти свідчать про високий статус ЦНБ ХНУ імені В.Н. Каразіна.

У квітні 2012 р. ЦНБ спільно з вірменським культурним центром проводила заходи, присвячені 500-річчю від дня початку книгодрукування у Вірменії. Працювала книжково-ілюстративна виставка, відбулася зустріч з відомою харківською поетесою Анаїт Саркісян, яка презентувала свої нові збірки. У рамках цієї творчої зустрічі з повідомленням про історію вірменської книги виступив доцент кафедри історії стародавнього світу і середніх віків історичного факультету ХНУ С.Д. Литовченко.

В останні роки ЦНБ тісно співпрацює з Генеральним консульством Республіки Польща в Україні, з багатьма бібліотеками цієї країни. Регулярно організовуються книжкові та планшетні виставки, на відкриття яких запрошуються співробітники консульства і харків'яни польського походження. Спільні заходи привертають велику увагу як українців, так і поляків.

Яскравим свідченням плідної співпраці з поляками стала театралізована презентація унікального видання: «Гоголь на батьківщині: Альбом художніх фототипій та геліографур». Це твір польського фотографа Й. Ц. Хмелевського. Був надрукований 1901 р. Реп-

ринтне видання цієї книги здійснило видавництво «САГА» (2009 р.). Вона розрахована на широке коло читачів, шанувальників фотомистецтва, працівників музеїв та бібліотек, колекціонерів, букіністів, усіх, хто виявляє інтерес до історії рідного краю, творчості Миколи Гоголя.

Учасники театралізованої презентації мали змогу ознайомитися з оригіналом альбому «Гоголь на Родина (издание И. Ц. Хмелевского в Полтаве, 1901 г.)», який зберігається у відділі книжкових пам'яток, рідкісних видань і рукописів ЦНБ, а також з виставкою унікальних видань безсмертних творів українського письменника.

У заході взяли участь генеральні консули Польщі, Росії, працівники Харківської і Полтавської обласних та міських адміністрацій, видавництва «САГА», творча інтелігенція міста, студенти і викладачі університету, представники засобів масової інформації. Презентація пройшла у вигляді театралізованої вистави за участю майже усього колективу ЦНБ.

У грудні 2011 р. діяла художня виставка «Польські дослідники Сибіру». Виставку презентував пан Анджей Клубинський, співробітник архіву Польської академії наук. На стендах були представлені матеріали, присвячені тривалому процесу дослідження Сибіру польськими вченими. Відвідувачі мали змогу ознайомитися з детальними описами польських маршрутів у Сибіру, самовіданною працею, підневільною і добровільною. Переконалися у тому, що незважаючи на свій статус засланих або вільних, величезні труднощі похідного життя, поляки часто брали активну участь у наукових експедиціях, займалися вивченням мови, культури, звичаїв місцевих народів.

21 березня 2012 р. у холі 8 поверху ЦНБ відбулося урочисте відкриття виставки «Жінки у польській науці», підготовленої на основі документів Польської академії наук, за сприяння Генерального Консульства Республіки Польща в Україні. В урочистостях взяли участь Генеральний Консул Республіки Польща у Харкові пан Ян Гранат і Консул пані Халіна Гранат. Виставку презентувала співробітниця Архіву ПАН, кандидат наук пані Іоланта Арваніті. У рамках заходу директор Архіву ПАН, кандидат наук, пані Ханна Краєвська прочитала присутнім лекцію «Роль жінки в політиці на прикладі історичної особи – Роксолани».

Серед давніх друзів Центральної наукової бібліотеки Каразінського університету – міське товариство греків «Геліос». Представники грецької діаспори Харкова постійно проводять у ЦНБ презентації, виставки, збираються для переглядів фільмів. Зокрема, у листопаді 2012 р. відбулося відкриття планшетної фотовиставки «Великий даритель життя – Георгиос Папаніколау» з демонстрацією документального фільму «Георгиос Папаніколау. Пап-тест». Експо-

зиція була присвячена 130-річчю від дня народження і 50-річчю від дня смерті Георгиоса Папаніколау. Виставку організувала Одеська філія Грецького фонду культури. На 18 планшетах були представлені документальні фотографії та інформаційні матеріали про життя, навчання, роботу, службу в армії, дослідницьку діяльність, а також відгуки сучасників, колег, премії та почесні відзнаки Георгиоса Папаніколау – найвидатнішого дослідника медичної науки ХХ ст., грецького лікаря, доктора Пап.

Тісні стосунки пов'язують нашу бібліотеку з Академічною бібліотекою Латвійського університету (м. Рига). У травні 2012 р. у ЦНБ проходила виставка «Колекція малюнків і описів Ліфляндії Іоганна Кристофа Бротце в Академічній бібліотеці Латвійського університету». Захід було організовано спільно з Посольством Латвії в Україні. В урочистому її відкритті взяв участь Надзвичайний і Повноважний Посол Н. Є. Аргіта Даудзе.

У фондах Академічної бібліотеки Латвійського університету зберігається багато цікавих свідчень про долю стародавніх книг і рукописів. Однією з найяскравіших сторінок у цій епохальній хроніці є колекція педагога та історика І. К. Бротце (1742–1823). Протягом багатьох років учений збирав історичні матеріали, малював і коментував свідчення своєї епохи. У малюнках історика дуже ретельно зображені види латвійських маєтків, замків, поселень, а також церкви, пам'ятники, герби, печатки, монети, мешканці та їх одяг.

Колекція малюнків І. К. Бротце експонувалася у Латвії, Естонії, Польщі, Австрії, Фінляндії, Німеччині, Росії та інших країнах. Цією експозицією у ЦНБ дуже зацікавилися історики, співробітники музеїв, науковці міста.

У лютому 2013 р. у ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна працювала виставка малюнків, організована за ініціативи Інституту Конфуція у рамках спільного Міжнародного проекту дитячої творчості започаткованого Харківською спеціалізованою школою № 133 «Ліцей мистецтв» і приватною студією «Simply Art» із Гонг-Конгу (КНР). Виставку було приурочено до святкування східного Нового року. Теми малюнків: українські різдвяні колядки і китайські новорічні пісні. Діти Харкова не тільки проілюстрували народні колядки, а власноруч написали тексти. Таким чином вони передали свої враження і думки не тільки в зображенні сюжету, але й в образному сприйнятті кожного слова. Відвідувачі виставки також мали можливість побачити, як діти Далекого Сходу святкують Новий рік. Ми на крок стали ближче до далекої країни, історія і культура якої вражає своєю унікальністю.

Безумовно, всі ці заходи, незалежно від тематики, сприяють взаєморозумінню між народами, обміну

інформацією, виховують в учасників толерантне ставлення до світової культури в усіх її проявах.

У бібліотеці Каразінського університету накопичено багатий досвід проведення різних культурно-просвітницьких заходів, у т. ч. і з залученням творчого потенціалу не тільки працівників університету, а й регіону.

Кожні два тижні у виставковому холі ЦНБ розгортаються експозиції картин, фотографій, інших художніх виробів.

Серед їх авторів і професійні митці (Денис Чернов, Катерина Гончарова, Василь Мушик, Володимир Оглоблін та ін.), і студенти, працівники університету (Володимир Пойда, Василь Хижковий, Марія Московкіна).

Напередодні свята 8 березня 2012 р. у ЦНБ було відкрито художню виставку Юлії Легейди «Я відчуваю запах квітів». Ціла низка картин з зображенням яскравих квітів, немовби наблизилася чекану весну і стала чудовим святковим подарунком усім жінкам університету і нашим гостям.

До різдвяних і новорічних свят у ЦНБ відкрилася фотовиставка «Шекспир костюма», присвячена видатній харків'янці Барбарі Каринській. Матеріали для експозиції надав М. М. Шемет – журналіст, біограф Каринської.

Барбара Каринська (1886–1983) – художниця по костюмах, емігрантка, народилася у Харкові. Окрім роботи у балетній школі Б. Каринська створювала костюми до постановок для різних танцювальних колективів, мюзиклів на Бродвеї і фільмів у Голлівуді. У 1948 р. її творчість відзначили нагородою Американської національної кіноакадемії: за костюми до фільму «Janna D'Ark» з Інгрід Бергман у головній ролі. У 1952 р. художниця ще раз була номінована на «Оскар» за костюми до фільму «Hans Christian Andersen». Померла у 1983 р. у Нью-Йорку. У 2003 р. у Харкові створено Фонд імені Б. Каринської, а у 2004-му засновано Міжнародний фестиваль моди і театрального костюма імені Б. Каринської. По вул. Пушкінській, 31 встановлено меморіальну дошку. Без сумніву, такі виставки сприяють не тільки духовному і культурному вихованню молоді, але й викликають глибокі патріотичні почуття.

Останнім часом відбувається переосмислення культурно-масової роботи бібліотек: оновлюються і модернізуються її традиційні форми, упроваджуються нові, які раніше навіть не вважалися бібліотечними.

Сьогодні модернізація масової роботи бібліотек неможлива без використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій.

ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна вже багато років має власний сайт, де представлені плани виставок на півріччя і анонси на масові заходи. Після проведення кожного заходу на сайті розміщують фотографії та невеликий звіт про те, як проходив захід, інформацію про його учасників.

Окремим розділом представлені електронні виставки. Створена одночасно з університетом, Центральна наукова бібліотека протягом двох століть накопичила у своїх сховищах величезний масив матеріалів, які стосуються діяльності видатних учених, котрі працювали у Харкові. Багато з цих документів зберігаються тільки у нашій бібліотеці. Саме тому пріоритетом при створенні електронних виставок у ЦНБ стало висвітлення і пропаганда діяльності ректорів, професорів, учених, бібліотекарів, які творили славетну історію Харківського університету.

В останній час були організовані виставки, присвячені А. М. Бекетову, ботаніку і педагогу, В. І. Талієву, ботаніку, приват-доценту Харківського університету, Голові Харківського товариства любителів природи, Ф. І. Шміту, археологу, музеєзнавцю, педагогу, професору Харківського університету, В. Ф. Лаврушину, професору, ректору, доктору хімічних наук, Д. П. Міллеру, українському історичному краєзнавцю, бібліотекарю та ін.

30 січня 2013 р. Василю Назаровичу Каразіну, вченому, громадському діячеві, засновнику Харківського університету виповнилося 240 років. До цієї дати ЦНБ організувала низку як традиційних, так і електронних виставок. Їх експозиції демонстрували видання XVIII–XIX ст. із власноручними записами Василя Назаровича, перші книги, які він придбав для університетської бібліотеки, книги біографічного характеру, монографії, періодичні видання.

Представлення бібліотеки у соціальних мережах сьогодні вже не данина моді, а нагальна необхідність. Спілкування з користувачами в режимі он-лайн лише сприяє укріпленню іміджу бібліотеки, залученню нових відвідувачів, надає можливість оперативно вивчати ефективність бібліотечних послуг, підносити їх якість, розширювати асортимент. Що головне, таке спілкування проходить у звичному для потенціальних читачів середовищі, разом з тим воно виводить бібліотеку на новий рівень функціонування.